

BUZDAĞINI GÖRÜNÜR KILMAK İÇİN NE YAPMALI?

Onur BAKIR

Günlük Evrensel Gazetesi Muhabiri

ODTÜ Medya ve Kültürel Çalışmalar Yüksek Lisans Öğrencisi

“Ben her zaman diyordum, gidişiniz var da dönüşünüz var mı? Tersanelerde çalışanların aileleri arasında her zaman ‘Bu kadar kelle koltukta çalışıyorlar da bunlar bu kadar mı vicdansız insanlar. Gelin biz eşleri olarak tersaneleri basalım.’ dedim... Ben bu olaydan önce de ülkede her şeyin örtbas edildiğini zaten biliyordum. ‘Fırat’ta bir koyun ölse haberimiz olur’ diyorlar ama İbrahim Levent ölüyor kimse bilmiyor. Bir kendimiz biliyoruz, biz kendimiz yanıyoruz... Şimdi ben konuşmayacağım, şimdi ben isyan etmeyeceğim de bir daha ne zaman edeceğim?” (İş cinayetinde yaşamını yitiren İbrahim Levent’in eşi Ruhiye Levent).

Her Gün Kaza, Her Gün Ölüm

Tuzla Tersaneleri’nin 16 yıllık işçisi İbrahim Levent emekli olalı dört ay olmuş ancak ilk emekli maaşını yeni alabilmişti. Emekli maaşı ile geçinmek mümkün olmadığı için tersanede çalışmaya devam edecekti. Eşinin anlattığına göre İbrahim usta, pazar, bayram nedir bilmez, fazla mesaiyi hiç aksatmaz, patron nereye gönderse gider, işini kaybetme korkusuyla sendikaya üye olmaz, eylemlere katılmazdı. Hal böyle olunca İbrahim usta evine hiç zaman ayıramaz, yorgunluktan elini bile kaldıramazdı. İbrahim Levent o sabah da erkenden hazırlanıp tersanenin yolunu tuttu...

Günde ortalama 29 iş ‘kazası’ yaşanan Tuzla Tersaneleri’nde o gün piyango İbrahim ustanın çalıştığı Dearsan Tersanesi’ne vurdu. Tersanede yaşanan patlamada İbrahim usta beyin kanaması geçirdi, kafasında kocaman bir kırık oluştu, ciğerleri, bedeni yandı. Kaldırıldığı GATA’da sağlık karnesi yanında olmadığı için iki saat bekletildi, hastane yetkilileri 600 milyon TL istedi. Ailesi hastaneye sağlık karnesini getirdikten sonra tedavisine başlanan Levent, yaşamını yitirdi.

Tersane patronu Levent’in ailesine baş sağlığı

bile dilemedi. İbrahim Levent’in eşi Ruhiye Levent, bu ‘iş cinayetini’ sessiz kalmadı ve tersane önünde eylem yaptı. Patron Ruhiye Levent’e ‘Sen eşi değil, provokatörsün.’ dedi ancak o boyun eğmedi. Ruhiye Levent, ‘Keşke o kadar susmasaydı. Çalış çalış, her gün kaza, ölüm, yaralanma. Hak yok hukuk yok. Eşim sustu, ben susmayacağım.’ dedi (1).

Hasta Olursan Kapı Önündesin

Ekim Bektaş, 2003 Nisan’ında Ford Otosan’a girdi. Bektaş’ın Ford’da çalıştığı sırada, Ford üst üste ‘ihracat şampiyonu’ oldu, 500 büyük firma listesinde ikinci sıraya oturdu. Bektaş işe başladığında günde 25 araç üretilirken, gün geçtikçe bu rakam arttı. Bektaş’ın ‘Öyle bir alışyorsun ki, durmak istesen bile duramıyorsun, biri gelse de değişsek, tuvalete gitsek diyorsun.’ şeklinde anlattığı çalışma temposu bir süre sonra Bektaş’ın belinde sivrileşme ve düzleşmeye yol açtı. Bektaş’ı kapı hattına verdiler ancak 25-30 kiloluk kapıları arabasız taşımaları istenen Bektaş, bir gece kapı taşırken belinin kitlenmesi üzerine yere düştü. Bektaş, eski çalıştığı bölüme geri gönderildi.

Belinden rahatsız olduğu bilindiği halde fazla mesaiye kalmaya zorlanan Bektaş, sık sık işyeri hekimine gittiği ve istirahat aldığı için fırça yiyordu. Nihayetinde Bektaş’a 2006 Eylül’ünde çıkışı verildi. Bektaş, kayıt altına alınmasa da meslek hastalığına yakalandığı için kapı dışarı edilen Ford işçilerinden yalnızca biri. Genç yaşında Bektaş’ın gelecekte artık pek bir beklentisi yok: ‘Ben mecbur muyum bu acıyı çekmeye? İnanın çalışmaktan korkar hale geldim. Hastalığım ilerleyecek, sakat kalacağım diye korkuyorum. Ben 26 yaşındayım ve artık evlenmeyi bile düşünmüyorum.’

12 yılını Pirelli’ye veren Aytekin Aybakan da meslek hastalığına yakalandığı için işten çıkarılan

işçilerden biri. Aybakan'da benzer bir öyküyü anlatıyor: "Fabrikada sürekli bir denetim var. Bir bilgisayar sistemi var 95-60, her şeyi gösteriyor. Yaptığın her iş o bilgisayarlarla kontrol ediliyor. İşveren yeri geldiğinde bizden bir dakikanın hesabını soruyor. Afedersiniz tuvalete gidiyorsunuz, dakika tutuyorsunuz... İtalya'daki müdür bile bakıyor bilgisayara. 'Aytekin bugün ne yaptı?' diyor sabah 08:00'den akşam 16:00'ya kadar. Robot gibi çalışıyorsunuz... Çalışma koşulları beni sağlığımdan etti. Pirelli'de belinden rahatsız, ameliyat olmuş bir sürü arkadaş var. Hastalanıp acile gönderdiğimiz için biz suçlu oluyorduk, bir de üstüne azar işitiyorduk. Beni bu yüzden işten attılar... 38 yaşındayım, şeker hastasıyım. Nerede nasıl iş bulacağım?"(2).

Buzdağının Görünen Yüzü...

Yukarıda işçilerin ve yakınlarının ağzından aktardığımız öyküler, buzdağının yalnızca görünen yüzü.

Adana'da işe kamyon kasasında götürülürken kaza sonucu yaşamını yitiren tarım işçileri, her gün ölüm korkusuyla ocağa inen maden işçileri, kural-sız çalışmanın en vahşi örneklerinin yaşandığı organize sanayi bölgelerinde oyun çağında elini, kolunu, hatta yaşamını kaybeden çocuk işçiler, Çorum'daki tuğla fabrikalarında tuğla taşıyan 7-8 yaşlarındaki büyük işçilerin deyimiyle 'bebek' işçiler, çöp kamyonunun kasasında preslenen belediye işçileri, akü fabrikalarındaki kurşun yüklü işçiler, yedek parça atölyelerindeki asbest yüklü işçiler, kot parlatma-taşılatma atölyelerine akciğerlerinin beyazını bırakan işçiler, metal fabrikalarının parmağı eksik işçileri, mobilya fabrikalarının belini bir türlü doğrultamayan işçileri... Liste uzayıp gidiyor...

Rakamların dili yaşanan acıları anlatmıyor belki ama en azından tabloyu görmemizi kolaylaştırıyor.

SSK kayıtlarına geçen iş kazalarına göre 2004 yılında iş kazalarında Avrupa birincisi ve dünya üçüncüsü olan Türkiye'de her 7 dakikada bir iş kazası yaşanırken, her 10.8 saatte bir çalışan hayatını kaybetti, her 5.5 saatte bir çalışan 'sürekli iş göremez' şekilde sakat kaldı. 2004 yılında 83 bin 830 iş kazası yaşandı (3). Kayıt dışı çalışan yüzde 54'lük nüfus ve bildirilmeyen iş kazaları da eklen-

diğinde bu rakamın en az 2-3 kat daha yükseleceğini söylemek mümkün. 2004'te tespit edilebilen meslek hastalığı sayısı ise yalnızca 384. Oysa Prof. Dr. İbrahim Akkurt, bu rakamın yüz binlerle ifade edilebileceğini belirtirken (4), Ankara Tabip Odası İşçi Sağlığı ve İşyeri Hekimliği Komisyonu, bu rakamın 100 bin ile 300 bin arasında olmasının bekleneceğini bildiriyor (5).

Sözün özü işçi sağlığında tablo son derece vahim. Bu tablo ne kadar görünüyor, kim ne yapıyor, ne yapmıyor tartışmasına geçmeden önce şu soruları sormak gerekiyor: Sorumlu kim? Kavramlar yaşananları ne kadar yansıtıyor?

İdeolojik Dönüşüme İdeolojik Yanıt

4857 sayılı İş Yasası ile yasal düzlemde 'işçi sağlığı' kavramından 'iş sağlığı' kavramına geçiş, yalnızca sermaye örgütleri ve liberal çevrelerde değil bazı emek ve meslek örgütlerinde dahi 'koruyucu çerçevenin daha da genişlemesi' olarak algılandı. Ancak Topak'ın da dikkat çektiği üzere bu kavramsal değişim aynı zamanda sermaye mantığı ile şekillenmiş ideolojik bir dönüşümün de ipuçlarını vermektedir. Koruyucu çerçevenin öznesi 'işçi'den 'iş'e kaymakta, işçi sağlığı değil üretimin devamlılığı esas alınmaktadır. Dahası yine İş Yasası ile artık patronlar, işyerinde gerekli olan bütün önlemleri almış olsalar dahi yaşanan iş kazaları ya da meslek hastalıklarından sorumlu tutulmayacak, 'kusursuz sorumluluk' ilkesi artık işletilmeyecektir (6).

Bu noktada kavramları da mercek altına almakta fayda var. İş kazası denildiğinde 'önceden planlanmayan ve beklenmeyen bir olay'dan söz ediliyor ve amiyane tabiriyle kaza 'önceden geliyorum' diyorsa, her gün işe ailesiyle helalleşip giden, işçi sağlığı ve iş güvenliği için gerekli düzenlemelerin yapılmadığı (ya da yeterince yapılmadığı) ortamlarda çalışan işçilerin yaşadıklarını 'kaza' kavramı ne kadar anlatır? Zamanla yarıştırılan, tuvalete giderken bile dakika hesabı yapan işçi, elini makineye kaptırdığında bunun adı kaza, nedeni de dikkatsizlik midir? Artık herkesin alışageldiği 'inşaat işçisi inşaattan düştü' haberleri kader midir?

Kanımızca bu sorulara en güzel yanıtı günde ortalama 44 iş kazası yaşayan, ayda 3 cenaze kaldıran Tuzla Tersane işçileri veriyor. İşçiler sermayenin ideolojisine işçi sınıfının ideolojisiyle karşı duruyor ve şu kavramı gündeme getiriyor: 'İş cinayeti'.

Dahası meslek hastalıklarının resmi tanımında yer alan 'işçinin çalıştırıldığı işin niteliğine göre tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı' ifadesi meslek hastalıklarının asıl sorumluları hakkında ne anlatıyor? İstenildiği takdirde önlenemeyecek meslek hastalığı yoksa, neden Türkiye'de meslek hastalığı sayısı yüz binleri buluyor? Bu işçileri gerçekten 'meslek' mi hasta ediyor? Bu noktada da açıkça ifade edelim. Bu hastalıkların bir diğer adı da 'kâr hastalığı'dır. İş kazalarının da meslek hastalıklarının da asıl nedeni ağır, kurlsız ve işçi sağlığı için gerekli önlemlerin alınmadığı çalışma koşulları, bu koşulların arkasındaki neden de kapitalizmin bitmek bilmeyen kâr hırsı, sorumlu aktörler ise patronların ta kendisidir.

Tablonun bütününe görmek, Pala'nın da alındığı üzere, Ekim 1978'de 1'inci Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi Sonuç Bildirgesi'nde yapılan ve hekimlerimizin yıllardır dillendirdiği şu tespiti dikkate almakla mümkündür:

'İşçi sağlığı sorunu bir alınyazısı, dikkatsizlik, ihmalkârlık sorunu değildir. Sorun emperyalizme bağımlı az gelişmiş kapitalist bir ülkenin genel sağlık sorunları, üretim teknolojisi, malların sağlığa uygun koşulları, işçinin çalışma koşulları, yaşama koşulları ve sosyal güvenlik, gelir bölüşümü, işsizlik, eğitim, kadın işçiler, çırak ve genç işçilerin sorunları ile iç içe ele alınması gereken çok yönlü bir sorundur' (7).

Ne Yapmalı?

Hem rakamlar hem de işçilerin anlattığı öyküler Türkiye'de iş güvenliği ve işçi sağlığında yaşanan sorunların ne kadar yakıcı olduğunu gözler önüne seriyor. Ancak ne yazık ki, ne iş kazaları ve meslek hastalıklarında buzdağının görünmeyen kısmının görünür olması için 'yeterince' çaba sarf ediliyor ne de bu sorunlar işçiler ve kamuoyu nezdinde yeterince tartışılıyor. Bir başka deyişle buzdağının su üstündeki yüzü dahi yeterince görülüyor. Bu bağlamda üzerine en çok iş düşen sendikalar -olumlu örnekler olmakla birlikte- sorunu yeterince sahiplenmiyor. İş kazaları ve meslek hastalıklarının kaynağındaki nedenlerin üzerine gidilmiyor, sorumlular teşhir edilmiyor, patronlardan ve görevini yerine getirmeyen devlet yetkililerinden hesap sorulmuyor. Hekimlerin, bu alanda çalışan uzmanların ürettiği çok değerli bilgi birikimi ve so-

runun çözümü yönündeki stratejiler yeterince değerlendirilmiyor.

Kanımızca atılması gereken en önemli adım öncelikle işçi sağlığında yaşanan sorunların, bu buzdağının tüm çıplaklığıyla görünür kılınması. Bu noktada da hekimler, akademisyenler ve uzmanların yaptığı araştırmalarla birlikte, işyerlerinde, fabrikalarda, atölyelerde, evlerde yaşanan sorunların bizzat bu sorunları yaşayanlarca anlatılması/yazılması ve bunların sendikalar, meslek örgütleri ve emekçilerle paylaşılması önem kazanıyor. Böylesi bir çalışmanın hem sorunların daha iyi kavranması, görünür ve tartışılır olması, hem de sorunların kaynağındaki nedenlerin ve aktörlerin üzerine gidilmesi, hesap sorulması ve işçi sağlığı için yürütülen mücadelenin, hatta emek mücadelesinin ivme kazanması için önemli bir olanak olduğu görülüyor.

Güneş Desenleri Dokunur Şimdi...

İşçilerin anlattıklarıyla başladık bu yazıya, Bursa'daki bir tekstil fabrikasında, üzerlerine kilitlenen kapının ardında yanarak, bir iş cinayetinde yaşamını yitiren 5 genç kadına yazılan bir şiirle son verelim: '...Döner çark işler mekik/ akar iplik parmağımın ucundan/ akar kâr, akar terim/ akar gözlerimdeki ışık/ akar gençlik düşlerim, akar sevda, büyür umut,/ yanımdaki tezgahta/ işleyen ellerin sıcaklığında,/ değişir makinemin türküsü./ çözümlü atkı mekik/ sendika hak direniş,/ Çözgü atkı mekik/ umut mücadele özgürlük/ ve güneş desenleri dokunur şimdi/ yepyeni tezgahlarda' (8).

Kaynaklar

1. Görgü E. ve Karakaya E., Günlük Evrensel Gazetesi, 06.09.2006, 'Eşim Sustu Ben Susmayacağım'.
2. Sarpkaya A., Evrensel Hayat (pazar gazetesi), 22. 10. 2006, 'Sizinle İşimiz Bitti'.
3. Makina Mühendisleri Odası, 2006, İş Sağlığı ve İş Güvenliği Oda Raporu, Ankara, Makina Mühendisleri Odası Yayınları.
4. Bakır O., Evrensel Hayat (pazar gazetesi), 22.10.2006, 'Meslek Hastalığı İthal Ediyoruz'.
5. Bakır O., Evrensel Hayat (pazar gazetesi), 22.10.2006, 'Esnek Çalışma Hastalıkları Körüklüyor'.
6. Topak O., 'İşçiden İş kavramına Geçiş ve Değişikliğin Gizli İdeolojisi', TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Sayı: 18, Nisan-Mayıs-Haziran 2004, sf.7,8.
7. Pala K., 'Türkiye İşçi Sağlığında Durum', TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Sayı: 3, Temmuz 2000. sf.3.
8. Cengiz G., 'Dokumacı Kızın Türküsü', Evrensel Kültür, Sayı: 171, Mart 2006, s.5.●